

POLJEDELSKO ORODJE IN PRIPRAVE NA FARÖRSKIH OTOKIH

Pavla Strukelj

Farörsko otočje v severnem atlantskem oceanu je za mnoge znanstvenike, kljub številnim že izšlim publikacijam, še zelo neraziskana dežela. Etnologi iz raznih delov Evrope obiskujejo te kraje in preučujejo starodavno evropsko kulturo, ki se je med otoškim ljudstvom ohranila prav do danes. Strokovnjake čaka še veliko dela, predvsem kar zadeva kritično presojanje in primerjanje starih tradicij in kontinuitete z današnjo Evropo. Gospodarske panoge v ljudski kulturi so skoraj popolnoma neraziskane.

Lansko jesen sem izkoristila izredno ugodno priložnost potovanja na te otoke ter jih obiskala. Pri raziskovanju ljudske otoške kulture sem precej pozornosti posvetila študiju preprostega poljedelskega orodja, ki ima nedvomno pomemben kulturni pomen glede na splošni razvoj poljedelske kulture. Prav ta trdovratna uporaba prvotnega preprostega poljedelskega orodja oblikuje tudi v današnjih dneh poseben način dela na Farörskih otokih in daje slutiti velik razloček med kontinentom in otoki. Po vsej deželi lahko zasledimo obdelovanje polja z ročnim orodjem, ki ga niso izpodrinile mehanične in izpopolnjene priprave iz sosednjih industrializiranih dežel. Vprašanje, zakaj otoki po tej plati ne kažejo razvoja, bom skušala osvetliti z navedbo glavnih osnovnih vzrokov, ki so vplivali na ohranitev starodavne značilne otoške kulture.

Na prvem mestu bom vsekakor omenila najstarejšega topografa Farörskih otokov, Lucasa Debesa, ki je bravcu predstavil površino otoške dežele s kratkim in jedrnatim opisom. Napisal je: »Farörski otoki niso nič drugega, kakor iz morja štrleče visoke pečine, na več mestih pokrite s tanko plastjo zemlje.« To poročilo pojasnjuje mnoge nadaljnje ugotovitve in razglabljanja o posebnosti otoškega poljedelstva. Vulkanški nastanek otokov in zaradi tega nenavadna geomorfološka oblikovitost tal daje zelo malo pozitivnih pogojev za obdelovanje zemlje. Če dodamo še geografsko lego dežele (62° s. š.), dobimo povrhu neustrezno podnebje celò za najodpornейše žito. Otoki so tudi brez drevja in tako povsem brez lesa, ki bi bil nujno potreben za izdelovanje raznih priprav v gospodarstvu. Vsi omenjeni vzroki in še velika razdalja, ki loči otoke od sveta, so mnogo prispevali k posebnosti otoške kulture.

V tem članku se omejujem predvsem na gradivo, ki sem ga popisala na terenu, in na muzejske predmete v etnografskih zbirkah v Tor-

shavnu.¹ Na tej osnovi obravnavam tudi nabrane terenske podatke, obenem pa želim poudariti pomen farörske otoške poljedelske kulture, na katero bodo morali misliti tudi raziskovalci poljedelskega orodja na evropskem območju.

Farörsko poljedelsko kulturo moremo raziskovati predvsem le v južnem in centralnem delu otokov (otok Sandoy, Suduroy, Mikines, Streymoy). Med navedenimi otoki ima najugodnejše pogoje otok Sandoy, ker premore še največ ravninskega sveta. Razen trave je mogoče gojiti le ječmen in krompir. V današnjih dneh sejejo ječmen samo v vasi Husovik na otoku Sandoy in v Kirkjubour na otoku Streymoy; s kulturo krompirja se ukvarjajo skoraj že po vseh otokih. Krompir dobro uspeva ter se po kvaliteti prav nič ne razločuje od krompirja drugod v Evropi.

Zgodovina poljedelskega ornega orodja na Farörskih otokih je zelo skopa. Za prve naseljence Vikinge z Norveškega nimamo nobenih pisanih poročil. Tudi v ljudskem izročilu ne dobimo nobenih podatkov. Dobro pa je znano za nekdanje vikinske prebivavce v nordijskih deželah, da so le-ti uporabljali plug.² Prav tako tudi v drugih skandinavskih deželah zgodovinski viri poročajo o zelo zgodnji rabi pluga. V Danski dobimo na primer največjo zbirko prehistoričnih ornih naprav na svetu. Tu je predvsem zanimiva najdba starega rala iz Jütlanda,³ ki prikazuje plug, kako se je razvil iz lopate, ter je datiran v zadnje stoletje pred našo ero. Podobne priprave je najti tudi na Švedskem na skalnatih risbah v votlinah iz bronaste dobe. Nekateri teh so zelo podobne lopati, druge motiki. Vse te najdbe na kontinentu kažejo razvojno pot pluga, ki je pa na obravnavanih otokih ne zasledimo. Na Farörskih otokih se plug ni mogel uveljaviti, ker nima pogojev. Sosednje dežele kakor Norveška in Danska so se v prejšnjem stoletju precej trudile, da bi vpeljale oranje s plugom.⁴ Danes spet poskušajo,⁵ vendar se zdi, da bodo ti teoretični in praktični poskusi ostali brez uspeha.

¹ Stevilnim gostoljubnim in prijaznim otoškim domačinom se iskreno zahvaljujem za pomoč in dajanje podatkov v času mojega terenskega dela (oktober-december 1962) na Farörskih otokih. Predvsem so z velikim razumevanjem sledili moje delo: družina dr. Vaag, direktor muzeja v Torshavnu Sverri Dahl, Susanna K. Samuelsen, Sofia Hansen, Cecilia Sørensen, pastor P. H. Blicher Winther, Steinbjörn Davidsen, Robert Joensen, Samson O. Joensen-82 let, Peter Ellebye Andersen.

² Johannes Brøndsted, *The Vikings*, 1960, str. 213—214.

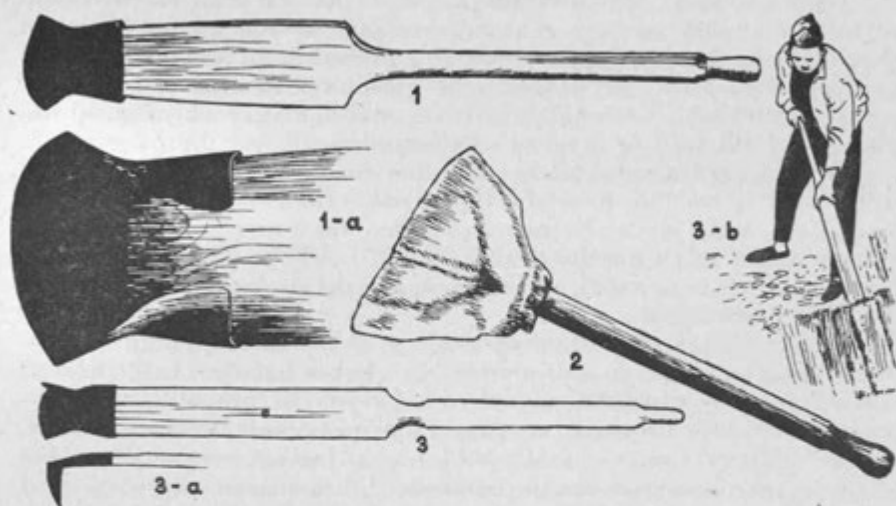
³ Kaj Birket-Smith, *Geschichte der Kultur*, Zürich, 1946, str. 181.

⁴ G. Landt, *A Description of the Faroe Islands*, London, 1810, III. pogl. Avtor pripoveduje, da so otočani poslali dva domačina učiti se na Norveško, kako se ravna s plugom. Na koncu pripominja, da pluga verjetno otočani ne bodo nikoli rabili.

⁵ Decembra 1962 je skušal domačin iz naselja Sandur orati s plugom. V plug je vpregel islandske konje. Pri pomembnem poskusu so bili navzoči skoraj vsi vaški gospodarji.

Priprave polja za setev in pridobivanje šote

Najpomembnejše poljedelsko orodje na Farörskih otokih je ozka lesena lopata, okovana z železnim rezilom. To orodje otočani imenujejo *veltinga haki* (Sl. I/1/1-a, T. XVI/4). Z njim opravljajo vsa poljska pripravljalna dela za setev in jim v resnici nadomestuje plug in brano. Orodje je preprosto ter je nekakšna vmesna oblika med sadilsko palico in lopato.⁶

Poljedelsko orno orodje na Farörskih otokih:

Sl. I. — 1. *Veltinga haki* — lesena lopata, okovana z železnim rezilom v naselju Sandur; 1 a. detail haki — hrbtna stran rezila; 2. *skupla* — lopata; 3. *toroskeri* — lopata za rezanje šote; 3 a. detail toroskeri; 3 b. otočan reže šoto

Veltinga haki je izdelek farörskih kovačev,⁷ ki so bili večinoma samouki in so kovali razno železno orodje za vsakdanjo rabo. Danes otoških kovačev skoraj ni več. Ob starejšem tipu lopate *haki* se v novejšem času pojavlja nekoliko širša lopata z Norveškega, odkoder jo otočani nabavljajo.

Držaj farörske lopate *haki* je običajno dolg 60 cm. Vrhni del, dolg 9 cm, je tanjši, okrogel in na vrhu zaobljen. Ostali del ročaja proti sredini je nekoliko debelejši in štiri-roben. Na mestu, kjer se držaj v poševni zarezi razširja v lopatasti del, je spet okrogel. Spodnji del, obdelan v

⁶ Orodje bomo v naslednjih vrstah imenovali lopata. Isto ime uporabljajo angleški raziskovalci, danski pa lesena lopata.

⁷ Muzej v Torshavnu hrani majhno prenosno nakovalo z otoka Skuvoy. To nakovalo ima zanimivo obliko, ki sem jo v Sloveniji našla le pri naših Ciganih-kovačih.

12 cm široko in 40 cm dolgo lopato, se na spodnjem koncu za 1 cm zoži. Prednja stran lopate je gladka, hrbtina stran ima robove stanjšane, sredina je nekoliko višja in debelejša, proti spodnjemu koncu se nekoliko splošči. Spodnji del lopate je okovan in podaljšan z železnim rezilom. Kovač je železni del namestil na leseno ploskev tako, da je napravil rezilu stranici v obliki peruti in jih trdno zapognil na hrbtini strani lesene osnove. Od zapognjenega dela se železna konica poševno širi in rezilo se zaključuje rahlo ovalno.

Lopata haki je zelo preprosto in neobrtno izdelana. Kakovost surovin zanjo nima velikega pomena, ker morajo otočani les in železo uvoziti. Dobavljanje lesa je združeno s precejšnjimi težavami, zato je vsak kos te surovine zelo dragocen. Še posebno pomemben je bil ta material v preteklosti, ko so bili prebivavci odvisni skoraj izključno od napolvin razbitih ladij in drugega stavbnega lesa.

Farörsko poljedelsko orodje *haki* ima enoten naziv po vseh otokih. Kakor smo že omenili, to orodje tuji raziskovalci označujejo z nazivom lopata, zdi se pa, da ne bo popolnoma isto kot prava farörska lopata. Otočani pravi lopati pravijo *skupla* (Sl. I/2, T. XVI/4). To orodje, ki je tu prikazano, ima lesen ročaj, za širši lopatasti del pa kitovo kost. Dolžina držaja je dolga 70 cm.

Lopata haki, ki jo otočani uporabljajo za obdelovanje polj, ima popolno funkcijo pluga. Je tudi preprostejša, kakor lopata v Aziji (Koreja, Himalaja), ki jo etnološki znanstveniki štejejo za praobliko orne naprave.⁸ Orodje je primerno ne samo za pripravljanje zemlje, za setev, temveč tudi za izsuševanje in oblikovanje travnikov. Zaradi vlažne klime je potrebno orno zemljo izsuševati. V ta namen napravijo med parcelami celo vrsto jarkov, po katerih odteka odvečna voda. Jarki so izpeljani po pobočju hriba tako, da ta obdelani svet daje videz teras ali stopnic. Na ravninskih delih polja vodni jarki križem delijo obdelano zemljo na majhne parcele. Skrbni gospodarji vestno napravljajo in čistijo omenjene jarke. Vse delo opravijo samo z lopato haki. Večkrat pa se zgodi, da od dveh gospodarjev samo eden skrbi za čiščenje teh jarkov in tako se pripeti, da nastanejo precejšnje spremembe na obdelanih površinah. Ljudsko izročilo pripoveduje o mnogih primerih, ko so nekatere parcele kar izginile, ker so se v več letih neopazno združile s sosednjimi: vodni jarek pa se je premaknil za širino izginule parcele.⁹

Pripravljanje in oblikovanje travnikov z lopato haki je nedvomno težko delo. V preteklosti so se njive in travniki popolnoma ločili med seboj na otoku Sandoy in na otoku Suđuroy. Travnik je imel pravokotno obliko, njiva pa obliko trapeza. Danes so te razlike izginile. Njive so

⁸ Birket-Smith, Kaj, o. c., str. 181.

⁹ V naselju Sandur so pripovedovali, da sta imela dva soseda njivi skupaj, ločeni le po vodnem jarku. Eden izmed njiju je skrbno obdeloval polje, drugi ga je zanemarjal in nikoli ni očistil jarka. Marljiv sosed je pri čiščenju sosedu bolj in bolj izpodkopaval zemljo. To je delal leto za letom in zanemarjena njiva je postajala manjša in se končno spojila s sosedovo lastnino.

dobile obliko ozkih daljših pasov, dalje štirikotno ali pravokotno obliko. V naselju Sandur ima polje stalno lego. Na teh njivah je zemlja mehka in črna, očiten je nastanek humusa iz vulkanskega pepela. Prekopavanje stalnih njiv je veliko lažje kakor kolobarjenje s travniki.

Način rabe lopate haki pri delu je izredno zanimiv. Kakršnokoli delo opravlja otočan z njo, uporablja samo roke. Z levico se opre v zarezo približno na sredi lopate, kjer se pričinja lopatasti del; z desnico pa prime zarežani vrhnji del ročaja. S takim prijemom reže zemljo in oblikuje brazdo kot črko V. Zemljo mora rezati s treh strani, le tako more odrezati trapezoiden kos zelene ruše. Ko to naredi, jo vzdigne, obrne travnato stran navzdol in jo položi k prejšnji že odrezani brazdi. Tako reže brazdo za brazdo po njivi ali travniku, dokler ne prekoplje vse parcele. To delo ni lahko in ga opravljajo samo moški. Drugi člani družine, ki tudi sodelujejo pri poljskem delu, se ukvarjajo z lažjimi deli, kakor je drobljenje zemlje z manjšimi lopatami, zakrivanje semena in drugo.

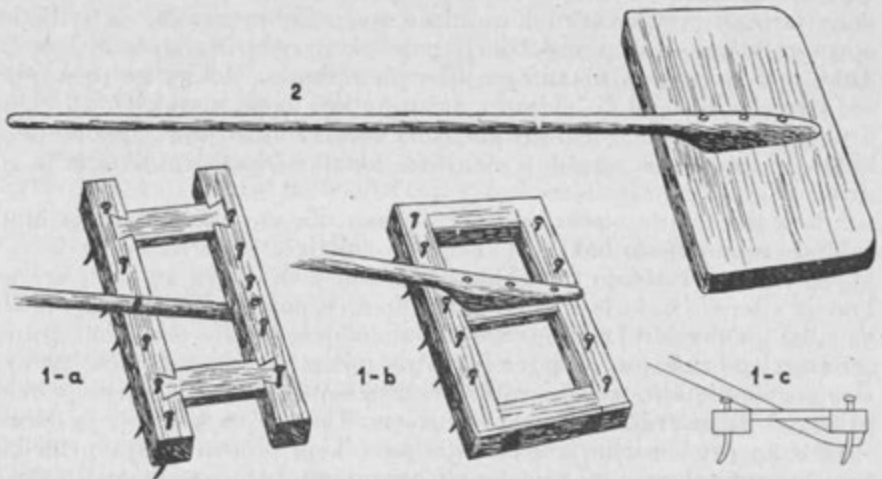
Krompir sadijo otočani na več načinov. Za vse načine sajenja uporabljajo samo lopato haki. Če sadijo krompirjevo seme na način, ki zahteva, da ga zakrivajo s prekopano zemljo s strani vrste, tedaj režejo brazde z lopato haki le v vsaki drugi vrsti. V naselju Kvivik, na zahodnem delu otoka Streymoy, prebivalci obdelujejo zemljo tako, da najprej režejo zeleno rušo po celi površini njive, potem pa odrezane kose zemlje zlagajo na vse štiri robove njive. Tak način oblikovanja njive je zelo primeren za ta kraj, ker je zelo vetroven. Tako sajen krompir je dobro obvarovan pred mrzlim vetrom. Pri jesenskem pospravljanju pridelka te ruše spet polagajo na njihovo prvotno mesto in sicer s travnato stranjo navzdol. Tako izkoristijo zeleni gnoj, obenem pa uredijo njivo za travnik.

Zelo zanimiv način je tudi *flagvelta*, *tvørvelta*, s katerim obdelujejo zemljo tako, da režejo zemljo z lopato haki v pasovih. Vsako odrezano zeleno rušo odstranijo, na odkrito površino dajo gnoj in krompirjevo seme; nato vse skupaj pokrijejo z odrezano rušo. V jeseni pospravijo pridelek brez lopate haki. Zemljo odkrivajo in odstranjajo z rokami,¹⁰ krompir poberejo, ruše pa spet položijo v njihovo prvotno lego. Tudi tako parcelo uporabljajo naslednje leto za travnik.

Naslednje značilno delo, ki ga otočani opravljajo z lopato haki, je rezanje šote. To delo je eno najpomembnejših potez v otoški snovni ljudski kulturi. Zasedimo ga tudi v nekdanjih keltskih provincah v Britaniji in na otoku Man. Način rezanja šote na Faröerskih otokih je isti kakor v severni Angliji. Otočani uporabljajo pri tem delu dve različni lopati haki. Najprej vzdignejo s širšo haki vrhno plast zelene ruše in tako odkrijejo pravo plast šote. Ko je to opravljeno, vzamejo drugo

¹⁰ Oktober-november 1962: V naselju Sandur možje pobirajo krompir z golimi ali orokavičenimi rokami iz zemlje. Potem zemljo in travnate ruše, pobrane z vrst krompirja, poteptajo za seboj.

orodje, to je posebna lopata haki, prirejena samo za rezanje te šote (SL 1/3/3-a/3-b). Otočani imenujejo orodje *torvsker*. Na Farörskih otokih ima enotno obliko, medtem ko poznajo keltska območja v Britaniji mnogo variant. Način izdelave je isti kakor pri običajni lopati haki, mimo tega ima pa še nekaj dopolnitev. Torvskeri je na eni strani železnega rezila dodan še tako imenovani *pinnagrev* — majhen kavelj, zapognjen v pravem kotu na rezilo. Lopatasti del te lopate je precej dolg. Približno 35 cm od spodnjega robu je v ta širši del zabiti žebelj, ki naj

Sl. II. — 1. (a—c) *Kornriya* — priprava za rahljanje zemlje pri setvi; 2. *klárur* — priprava za zakrivanje semena pri setvi (južni del Farörskih otokov)

določa globino rezanja šote v zemljo. Šoto režejo v juniju in juliju. Pri tem delu sodeluje vsa družina. Gospodar reže kose šote v obliki pravokotne opeke, žena in otroci jo nosijo na sonce in veter, da se suši.

Po končanem delu vrhno plast zemlje s travnatimi koreninami namestijo v prvotno lego, to pa zato, ker je ves ta svet z nahajališči šote namenjen izključno za pašo ovcam. Ti močvirnati pašniki imajo zelo razgibano površino in nepravilne oblike prav zaradi stalnega rezanja šote (T. XVI/1,2).

Pripravljanje zemlje za setev farörskega žita¹¹ poteka enako, kakor smo opisali pripravo zemlje za sajenje krcmpirja. Prav tako najprej z leseno lopato haki prekopljejo njivo, nato posejejo žito in razdrobijo brazde, da skrijejo seme pod površino. Tudi za vsa ta dela uporabljajo samo lopato haki ter jim pri setvi žita nadomestuje tudi brano. Če je

¹¹ Farörsko žito pomeni štirivrstni in šestvrstni ječmen.

Debes L u c a s, v delu: *Natürliche und politische Historie der Inseln Färoe*, Kopenhagen u. Leipzig 1676 (II. izdaja 1757) že omenja pridelovanje žita.

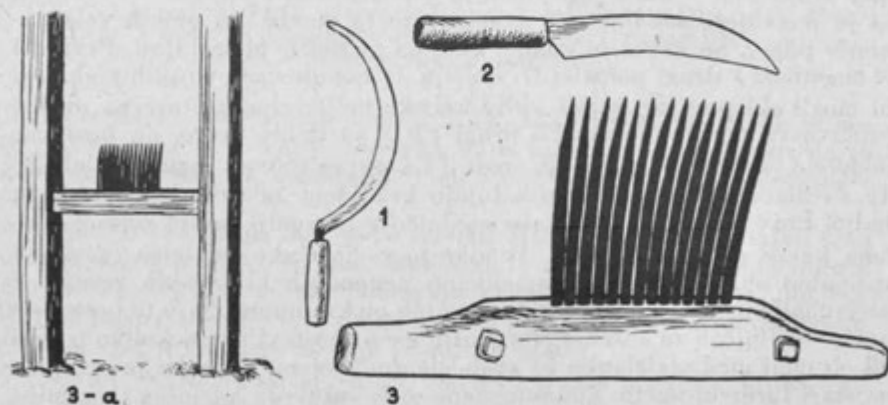
Sl. 1. Polje s šoto. — Sl. 2. Zimska zaloga šote, zložena na kupu. — Sl. 3. Seno v vasi. — Sl. 4. Levo — skupla, desno — veltinga haki. — Sl. 5. Grablje, kosa, srp (otok Sandoy)

zemlja nekoliko globlja, uporabljajo posebne, precej široke grablje, imenovane *kornriða* (Sl. II/1 a—c). Ta priprava ima dvojno vrsto železnih zob, ki so nekoliko zakrivljeni. Četverkotno ogrodje, na katerem so zobje nasajeni, je leseno, lesen je tudi držaj. V današnjem času te priprave ne uporabljajo mnogo, ker otočani sejanje ječmena opuščajo. Omeniti moramo še eno zanimivo pripravo, ki je potrebna pri setvi žita na otokih. Namesto našega valjarja si potlačijo njivo po setvi z leseno težko desko, pritrjeno na dolg držaj. Tisti del držaja, ki je s tremi žebli prabit na vrhnjo stran deske, je na strani nekoliko prirezan in tako nekoliko zakrivljen. Otočani imenujejo to pripravo *klárur* (Sl. II/2).

Žetev

Po Jernejevem dnevu (24. VIII.), ki pomeni za farörske otočane prvi jesenski dan, pričnejo žetev. Velikokrat požanjejo in pospravijo s polja še nezrelo žito, čeprav ga pustijo zoreti še pozno jeseni. Na Faröerskih otokih je celò za ječmen premalo poletja ter prešibko sonce, da bi žito uspevalo. Prav zaradi teh neugodnih razmer sejejo ječmen samo še v dveh naseljih na dveh otokih.

Žito žanjejo s srpom, ki mu pravijo *akurknivur* (Sl. III/1). Sedanja oblika farörskega srpa je bolj podobna našemu srpu kot starejša oblika. Starejši tip farörskega srpa je kratek, širok in podoben nožu (Sl. III/2, T. XVI/5). V preteklosti so bili otočani še bolj skromni glede tega orodja. Za žetev so uporabljali celò rezilo obrabljene kose, ki so mu širši konec ovili z blagom ali ga nasadili na kratek lesen ročaj. Žetev žita je moško delo. Farörske ženske ječmen samo vežejo in potem snope polagajo na kupčke.

Sl. III. — 1. *Akurknivur* — srp; 2. *akurknivur* — srp (starejši tip); (Farörski otoki); 3. *ripari* — priprava za smukanje klasja (*Husovik*); 3 a. *ripari* pritrjen med dva stebra

Za vezavo snopov uporabljajo travnate vrvi. Žito ostane včasih še nekaj dni na polju, če je lepo vreme, zloženo v kopice po 12 snopov. Potem ga spravijo domov, tam ga sušijo za mlatev z umetno toploto. Še preden pa začnejo to delo, je treba ločiti klasje od slamnatih bilk. Do 18. stol. niso imeli za trganje klasja od stebela nobenih priprav, to delo so opravljali z rokami. V 18. stol. pa se je na tistih otokih, ki že pridelujejo ječmen, pokazala preprosta priprava za smukanje klasja, imenovana *ripari* (Sl. III/3/3 a). To pripravo za smukanje klasja je prinesel z Danskega neki Debes in tudi napravil prvi primerek.

Ripari ima 12 železnih koničastih zob v eni vrsti, ki so precej dolgi, in železno osnovo, pritrjeno na leseno priložnostno ogrodje npr. klop, dva stebra, podboji vrat itd. Železni zobje so lahko tudi zabiti neposredno v leseno osnovo, ta pa je pritrjena med dva stebra. Prostor, kjer to delo opravljajo, je po navadi v kleti ali v hlevu pod stanovanjskimi prostori. Pod ripari razprostrejo še mrežo ali večjo posodo, v katero mečejo klasje. Farörsko smukalo je izključno kovaško delo. Delo z njim je prav preprosto. Po navadi smuka klasje gospodar, žena mu samo pomaga. Ona stoji ob strani, jemlje klasje s smukala in ga meče v razprostrto mrežo ali posodo. Ta farörsko smukalo je podobno ne samo danski pripravi za trganje klasja marveč tudi slovenskim lesenim grabljam, ki jih uporabljajo naši kmetje pri mlatvi s cepci, ko delajo škopo za slamnate strehe.¹²

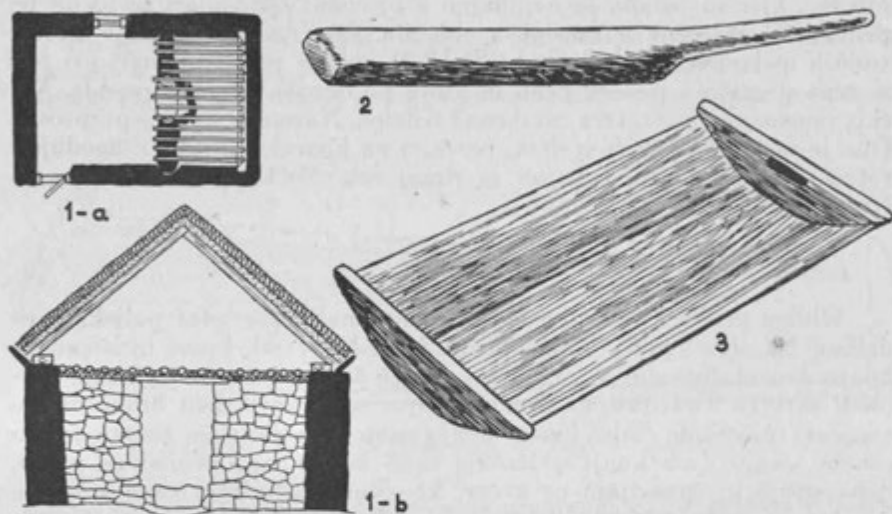
Sušenje in mlatev žita

Na farörskih otokih sušijo in mlatijo žito ženske. S sušenjem imajo otočanke precej dela. Po ljudskem izročilu je najstarejši način sušenja nad ognjiščem. V današnjih dneh je znana posebna stavba — sušilnica, ki jo imenujejo *sodnhús*. Za etnologa je ta stavba na otokih zelo zanimiv pojav. Še danes ni znano, kdaj so jo začeli uporabljati. Prvikrat je omenjena v drugi polovici 17. stoletja. Iz raznih zgodovinskih podatkov bi mogli sklepati, da je bil vpliv keltske materialne kulture na otoške prebivavce precej močan. Po drugi plati pa dobro vemo, da poznamo podobne sušilnice v severni in srednji Evropi in celo na jugu v Kalabriji. Te sušilnice v Evropi se uporabljajo predvsem za sušenje lanu in za sadje. Prav tako vemo, da naše sušilnice v Sloveniji rabijo istim namenom kakor druge v Evropi. Vendar so se farörske sušilnice razvile v specialno obliko že zaradi omenjenih neugodnih klimatskih razmer v severnoatlantskem območju. Edino na teh otokih uporabljajo te preproste peči v sušilnicah za sušenje žita. Sušilnice so postavljene nekoliko iz vasi ali ob meji med obdelanim in neobdelanim svetom.¹³ Stavba je zgrajena na stari farörski način. Zunanje stene so iz surovega kamnja in zemlje.

¹² Terenski podatki z Dolenjskega in Notranjskega (avtorica).

¹³ V vasi Husovik stoji sušilnica-sodnhus prav na meji med poljem in pašniki.

Streho sestavlja leseno ostrešje, na katero je položena brezova skorja ali slama. Nato zelene travnate ruše s koreninami položijo po vsej površini strehe. Sušilnica ima samo eno odprtino in to so vrata. Notranjost stavbe je razdeljena v dva neenaka dela. Od vhoda na levi strani je postavljen poprek kamenit zid, približno meter visok, z odprtino spredaj, kjer kurijo ogenj (Sl. IV/1 a-b). Na vrhu zidu so položena bruna; povrh teh je letvasta mreža, pokrita s slamo. Na to slamo položijo žitno klasje. Ogenj mora neprenehoma greti in oddajati enakomerno toploto. Tudi za sušenje

Sl. IV. — 1. (a—b) Načrt in prerez Sodnhus — sušilnice za žito v Frodbour; 2. treskitrae — lesen kij za mlattev ječmena (Husovik); 3. tiningatrae — nečke za čiščenje žita (Husovik)

žita uporabljajo otočani kot kurivo samo šoto. Drugi del stavbe je namenjen za mlattev. V tem prostoru so tla iz zemlje, steptana tako, da so popolnoma gladka. V današnjih dneh imajo nekateri ta tla pokrita z lesenimi deskami.

Starejša ženska iz vasi je po navadi glavna oseba pri mlatvi. Ona pazi na ogenj, meša klasje nad ognjiščem in odloča, kdaj je žito zadosti suho za mlattev. Tej ženski pomagajo pri delu še dve do tri dekleta. Včasih, ko so sejali več farörskega žita, so po navadi mlatile štiri ženske. V navadi pa je tudi, da mlatita samo dve osebi.¹⁴

Mlattev prične starejša ženska, voditeljica tega opravila. S peči prinese v nečkah posušeno klasje in ga strese na pripravljeno tla. Prva faza mlatenja obsega teptanje po klasju z golimi nogami. Ta način

¹⁴ V isti vasi Husovik navadno mlatita dve ženski. Z lesenimi kiji udarjata po žitu podobno kakor pri nas s cepci.

mlatve je bil v preteklosti tudi edini, vendar se je obdržal do današnjih dni kot del mlatve s kiji. Ženske tolčejo po klasju z lesenimi kiji (Sl. IV/2). Pri delu morajo kličati na tleh poleg kupa s klasjem in izmenoma udarjati po žitu. Otočani poznajo samo mlatilno palico, ki ji sami pravijo *treskíttrae*. To orodje ima kratek držaj in debelejši, ploski del, ki udarja po klasju. Vsa priprava je dolga približno 80 cm. Cepca, ki ga poznamo pri nas in drugod po Evropi, niso otočani nikoli uporabljali.

Mlatev, posebno pa čiščenje žita, je zelo umazano opravilo. Ves prostor, kjer to delajo, je napolnjen s prahom. Žene-mlatilke so ob tej priložnosti oblečene v najslabša oblačila. Žito čistijo sproti. V precej velikih in podolgovatih nečkah (Sl. IV/3) poljejo žito z rokami; pri tem se zrna stresajo v posodi, prah in pleve pa odnaša veter iz posode. Nečke, imenovane *tiningatra*, so domač izdelek. Narejene so zelo preprosto. Dno je sestavljeno iz treh desk; stranici na konceh z ovalnim spodnjim robom imata izrezani luknjici za držaj rok. Nečke so dolge 68 cm in široke 42 cm.

Košnja

Obilen pridelek sena pomeni otočanom najboljšo žetev poljskih pridelkov. Na otokih gojijo mimo številnih čred ovc tudi krave in islandske konje. Izmed domačih živali imajo največ koristi od ovc, pa zanje najmanj skrbijo. Tudi pozimi si morajo ovce same priskrbeti hrano na zanesenih pašnikih. Suho krmo dobijo samo v najhujšem mrazu in visokem snegu. Tudi konji si morajo sami iskati pašo pozimi in poleti. Seno sušijo in spravljajo za krave, ki edine preživljajo zimo v hlevu.

Izmed vseh kultiviranih rastlin na farörskih otokih najbolj raste trava. Ta ima zelo močne korenine, ki jim tudi mrzli in neprenehni veter ne more škoditi. Po ljudskem pripovedovanju vemo, da so v preteklosti obdelovali polje tudi zato, da bi izboljšali kvantiteto trave, čeprav so s tem kakovost zmanjšali.

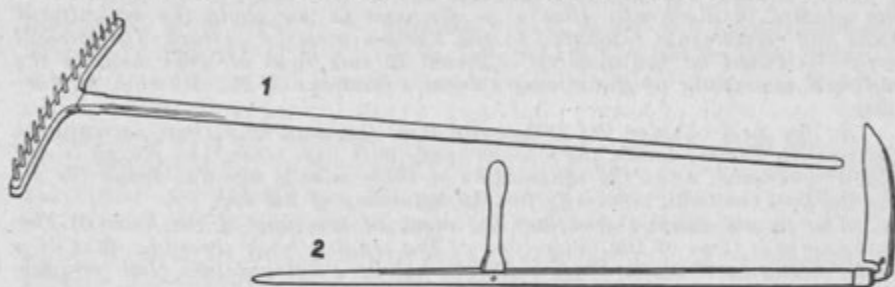
Otočani začnejo kositi sredi avgusta in končajo včasih šele novembra ali kasneje,¹⁵ ker pogosto dežuje tudi poleti. Zaradi velike spremenljivosti vremena pokosijo naenkrat le toliko trave, kolikor menijo, da je bodo posušili v preračunanem lepem in suhem vremenu. Po vseh otokih kosijo travo povečini s koso. Ročno kosilnico preskušajo v južnem delu otokov, kjer so travniki v nižinah. Po letu 1945 so jo vpeljali na posestvih v Kirkjubour, Sydradalur, Sandur in Skolovik. Starejši tip farörske kose je zelo preprost. V prvih časih so si jo delali sami domačini ali njihovi kovači. Otočani jo imenujejo *líggi* (Sl. V/2, T. XVI/5). Kosa je precej kratka, ima široko rezilo ter je lažja od angleške dvojnice. Kosišče je ravno s kratkim ročajem na zgornjem koncu za roko. Danes največ uporabljajo norveški in islandski tip kose. Te kose imajo dolg raven držaj iz lahkega lesa, ožje in daljše rezilo obrtne izdelave. Kratek ročaj na

¹⁵ V Skarvanes, na otoku Sandoy, so kosili travo konec oktobra 1962.

kosišču, ki vodi koščeve obrate pri delu, ima na spodnji strani obliko črke T. Travo kosijo v redih.

Sušenje trave v tako neugodnem podnebju je resnično naporno delo. Tudi ne sušijo po vseh otokih na isti način. V viharnem kraju Froðbøur na otoku Suduroy pokošeno travo v redih z rokami raztrosijo po vsem travniku. Ko se vrhnja stran pokošene trave osuši, jo z grabljami obrnejo. Farörčani dobivajo to orodje večinoma z Danskega. Grabljišče je dolgo 166 cm, nanj je nataknjena čeljust s 15-timi zobmi. Imenujejo jih *hojríva* (Sl. V/1, T. XVI/5).

Če je seno zvečer napol posušeno, ga zložijo v majhne kopice in povežejo s travnatimi vrvmi. Zjutraj seno spet raztresejo in ga večkrat obrnejo z grabljami. Ko je popolnoma suho, napravijo veliko kopico, ki

Sl. V. — 1. *Hoyriva* — grablje (*Husovik*); 2. *liggi* — kosa (Muzej *Torshavn*)

ostane na polju daljši čas. Potem seno prenesejo ali prepeljejo v bližino hiše, tam ponovno napravijo veliko kopico. Na sredo stlačijo vse drobno seno, ob straneh pa polagajo posušeno travo z dolgimi bilkami, po katerih odteka vsa deževnica. Na koncu pokrijejo vrh kopice z mrežo, vrečevino ali nepremočljivim platnom. To zaščito obtežijo na vseh straneh s težkimi kamni, da veter ne more odnašati sena (T. XVI/3).

V drugih krajih, kakor na otoku Mikines in na centralnih otokih, ravnaajo nekoliko drugače. Ko se trava nekoliko osuši, pograbiijo travnik ter sproti delajo številne majhne senene kupčke. Pozneje te kupčke, ki jih imenujejo *klukar*, spet obrnejo, da jih sonce tudi na drugi strani dobro presuši. V nekaterih krajih na otoku Streymoy (*Vestmanna*) in na otoku Sandoy (*Skarvanes*), če kosijo pozno jeseni, zelo poenostavijo delo. Pokošeno travo navesijo na ograje travnika ali na lešeno ogrodje — to so podobne priprave, ki jih uporabljajo kmetje v Skandinavskih deželah. Ta način se je uveljavil zelo pozno in sicer v začetku 20. stoletja.

S košnjo zaključujem obravnavanje najznačilnejšega poljedelskega orodja na Farörskih otokih. Nabrani podatki prikazujejo zanimivo kulturno samostojno enoto, ki je ne glede na razvoj sosednjih dežel ohranila v otoški snovni kulturi mnogo starosvetnosti.

Na koncu želim poudariti glede ornih orodij le to; kdorkoli se bo posvetil načrtnemu raziskovanju poljedelskih ornih naprav za celo Evropo, bo moral vsekakor upoštevati tudi vse posebnosti otoškega ročnega ornega orodja. To orodje še v 20. stoletju ni preživelo svoje rabe. Funkcijo oranja opravlja nepretrgano že mnogo stoletij iz roda v rod.

Summary

THE AGRICULTURAL TOOLS AND IMPLEMENTS ON THE FAROE ISLANDS

The author — who during the last winter visited the Faroe Islands that are situated in the North Atlantic — discusses in this study the agricultural tools and implements belonging to the Faroese material culture. The present article is based on the material collected in this field of work and on the author's own study of the ethnographical collections of the Museum of Tórshavn.

In the first chapter the author discusses the most important agricultural tools on the Faroe Islands: the wooden spade with iron blade. The plough is still almost unknown. Thus the inhabitants of these islands use this spade for all the work in the field, especially for the upturning of the soil.

The second chapter describes the work in the time of the harvest. The characteristic form of the older type of the reaping hook resembles that of a knife. Formerly a scythe-blade with the handle enveloped into cloth or with a wooden handle attached to its wider end was also used.

The third chapter gives a description of the operations connected with the drying, thrashing, and winnowing of grain. This work is made in a very simple way. Women thrash the grain with a piece of wood shaped like a club. The special structure used in the drying of grain on the Faroe Islands is very interesting for ethnologists.

The last — the fourth — chapter discusses the tools that are used for the making of hay. Grass is mowed with the scythe. In the present days some farmers bring their hay into the barn while others preserve their hay in stacks. Finally, the author reports on those tools which are used for the work with the soil and points them out as a very important example of the search made by agricultural workers to find the most suitable implements.